

Čierny politický jed

Ceny ropy hýbu svetovou ekonomikou i politikou. Ropné polia inšpirujú sprisahania a vojny, ale najmä moc. Ropa je zdrojom bohatstva, materiálou neuveriteľného technologického pokroku a v istom prostredí sa mení na číry politický jed, ktorý ničí slobodu.

Cena ropy sa vyšplhala závratne vysoko, ale experti vravia, že môže ísť aj vyššie. Vyzerá to ako začiatok ekonomickej apokalypsy, ale experti vravia, že sa zatiaľ nič také nekoná a pravdepodobne ani konať nebude. O tom píše Marcel Vlha v nasledujúcom článku .kritickej prílohy. Vzhľadom na chronický sklon médií a aktivistických politikov šíriť paniku a predpovedať rôzne scenáre smrti civilizácie treba určite skúmať otázku, koľko rokov vydržia svetové zásoby ropy, ak sa svet bude vyvíjať tak ako doposiaľ. Teda ak bude spotreba ropných produktov naďalej stúpať tempom, ktoré sa dá predvídať a ropa sa bude ťažiť v objeme tomu zodpovedajúcom. A určite treba skúmať aj spôsob, akým ropa vstupuje do politického života krajín, ktoré ju ťažia a vyvážajú, do osudov ľudí, ktorí ich obývajú, ale aj do životov ľudí všade inde. Teda nie len tam, kde sa ropa a produkty z nej spotrebúvajú, ale i tam, kam dosiahnu svojím vplyvom peniaze pochádzajúce z ropy. To je totiž veľmi ďaleko za horizont, na ktorý dovidieť z chrbta ťavy stojacej na najvyššom kopci uprostred púšte v Saudskej Arábii či z rozhladne v kazašskej stepi.

.koľko je ropy a kde?

Každú chvíľu niekto ohlasuje koniec „ropnej éry“, ale je to s ním ako s koľajnicami – vidíme jasne, že tam v diaľke je bod, kde sa zbiehajú, ale keď sa priblížime, ten bod sa vždy vzdiali. Viem, lacná a nepresná metafora, ale tak nejako sa to naozaj s tými predpoveďami deje. Prvýkrát predpovedala „koniec ropy“ v sedemdesiatych rokoch 20. storočia takzvaná Brandtova komisia „múdрых mužov“, na čele ktorej stál nemecký kancelár Willy Brandt. Podľa prepočtov a správ tejto komisie z roku 1977 sa mali svetové zásoby ropy minúť okolo roku 2000. Aby sme boli spravodliví, témou prognóz a návrhov Brandtovej komisie nebola iba ropa, ale celkový stav ľudstva a civilizácie a vychádzali z extrapolácie vtedy známych údajov a zásob. Ich motívom nebola snaha robiť paniku (hoci ju v konečnom dôsledku robili), ale úprimná obava o osudy ľudí „juhu“ (vtedy sa ako centrálny problém vnímali rozdiely medzi „bohatým severom“ a „chudobným juhom“ a potreba prerozdelenia zdrojov a bohatstva). Spotreba i ťažba ropy dramaticky stúpili, ale predpoveď Brandtovej komisie sa nespĺnila. Dnešné predpovede „konca ropy“ vidia ten okamih zväčša medzi rokmi 2025 až 2030. Aj v týchto predpovediach sa skrývajú najmenej dve neznáme premenné, ktoré ich

znehodnocujú – skutočná veľkosť zásob a skutočná veľkosť budúcej spotreby. Naisto totiž vieme iba, koľko je objavených zásob ropy a iba z toho a z predpokladanej spotreby môžeme kalkulovať, kedy sa minie. Nevieme, koľko je ešte neobjavených zásob ropy na našej planéte. Experti vravia, že to môže byť niekoľkonásobok toho, čo je už objavené, ale aj tento odhad je iba... no, nazvime to kvalifikovaným tušením.

Téma sa venoval koncom minulého roka v denníku Gulf News, ktorý vychádza v Emirátoch, exilový iránsky publicista Amir Taheri, ktorý okrem iného upozornil, že: „Pred šiestimi rokmi objavila Saudská Arábia gigantické ropné zásoby v Šibamskej preliačine v obrovskej púšti známej ako Prázdna oblasť (ar-Rub al-Hálí – neobývaná oblasť na juhu Saudskej Arábie blízko hraníc s Jemenom a Ománom, pozn. autora). Podľa odhadov by nové polia mohli produkovať ďalších 50 rokov až 2,2 milióna barelov ropy za deň. Aj Irak sedí na oceáne ropy. Čo sa týka Iránu, doteraz bolo preskúmaných na výskyt ropy menej ako 10 percent jeho územia. Za predpokladu adekvátnych investícií a technologickej modernizácie by mohol Irán zdvojnásobiť svoju súčasnú produkciu na úroveň 8 miliónov barelov denne, čo je kapacita, ktorú mal začiatkom 70. rokov.“

K Taherihu výpočtu treba dodať že v rokoch 2003 a 2004 boli objavené ďalšie obrovské zásoby ropy v Kanade a v Austrálii. Odhady naznačujú, že obe krajiny by mohli mať viac ropy než Irak a obe by mohli súťažiť so Saudskou Arábiou. Americká výskumná inštitúcia US Geological Survey odhaduje množstvo ropy na planéte, ktoré ešte iba čaká na objavenie, na asi trojnásobok ropných zásob známych v súčasnosti, hoci nie je celkom jasné, či ide vo všetkých prípadoch o ropné ložiská, v ktorých by bola ťažba ekonomicky a technologicky reálna.

Zo známych zásob ropy má najviac Saudská Arábia – 264,3 miliardy barelov. Po nej nasleduje Kanada so 178,8 miliardy barelov, Irán 132,5 miliardy barelov, Irak 115 miliárd a Kuvajt so 101,5 miliardy. Do prvej desiatky krajín s najväčšími zásobami ropy sa ešte zmestia Spojené arabské emiráty, Venezuela, Rusko, Líbya a Nigéria. Známe ruské zásoby majú objem 60 miliárd barelov, Rusko má však najväčšie známe svetové zásoby zemného plynu. Známe zásoby ropy na celom svete dovedna sa odhadujú v súčasnosti na čosi viac ako 1,3 bilióna barelov.

Zaujímavým údajom je vzťah medzi známymi zásobami ropy a jej ťažbou. Najväčším svetovým producentom a exportérom ropy je momentálne Rusko, ktoré ťaží 9,5 až 9,8 milióna barelov ropy denne. Na druhom mieste v objeme vyťaženej ropy je Saudská Arábia – 8,8 milióna barelov a na treťom mieste sú Spojené štáty americké, ktoré na svojom území ťažia 4,9 milióna barelov ropy denne. Pri súčasnom objeme ťažby by sa známe zásoby ropy minuli Rusku za 17 rokov, Saudskej Arábii by vydržali 81 rokov, Kanade 182 rokov, Iraku 143 rokov, Iránu 101 rokov, Venezuele 91 rokov, ale Spojeným štátom iba 12 rokov. Ide, samozrejme, o známe zásoby a je predpoklad, že sa budú priebežne objavovať nové zdroje. Je jasné, že ako všetko na svete, aj zásoby ropy, hoci ich je neodhalených určite more, sú konečné. Ide iba o to, či je v danej chvíli dôvod robiť paniku a dramatické globálne politické kroky pre hrozbu, že sa zásoby v dohľadnom čase minú. Ten dôvod, zdá sa, nie je a všetko závisí skôr od vývoja spotreby než od známych či skrytých rezerv. Spotreba zatiaľ rastie všade. Exponenciálne rastie v Číne a v Indii, kde práve dorazila technická motorizovaná civilizácia plnou silou, čo je v kombinácii s počtom obyvateľov oboch krajín alarmujúci vývoj. Ale ešte stále nie dôvod na paniku. Ropa nesie v sebe omnoho väčšie a temnejšie hrozby než jej prípadný nedostatok.

.bohatstvo, ropa a sloboda

Mnohí optimisti videli v ropnom bohatstve Iraku nádej, že pomôže po páde Saddámovho režimu nastoliť v krajine demokraciu. Ani v prípade Ruska takmer nik nepovažoval ruské nerastné bohatstvo za nevýhodu pre demokraciu. Práve naopak, malo pomôcť Rusku preklenúť komunistickú ekonomickú mizériu a umožniť tak budovanie slobodných demokratických inštitúcií. V Iraku nádej na demokraciu ešte nezhasla, ale ropa na severe, kde žijú Kurdi a na juhu, kde žijú väčšinoví šiíti, stále živí tendencie, ktoré môžu roztrhnúť etnicky a nábožensky rozdelenú krajinu a zničiť potom demokraciu na odtrhnutých územiach. A Rusko s Putinom na čele a s astronomickými príjmami z vývozu ropy a plynu sa zvrtilo a cúva od demokracie k autokracii míľovými krokmi. Je to druh nedorozumenia, ktoré sa dá historicky odvodiť až od často citovaného slávneho (a dávneho) výroku amerického politického vedca a sociológa Seymoura Martina Lipseta. Ten napísal, že: „Čím je národ blahobytnější, tým väčšie sú jeho šance udržať si demokraciu (The more well-to-do a country in economic terms, the greater the chances to sustain a democratic government.)”

Lipsetovo pravidlo vo všeobecnosti stále platí, ale má osudové výnimky, na ktoré Lipset nepamätal, lebo neboli vtedy natoľko viditeľné. Tie výnimky sa týkajú práve bohatstva, ktoré nepochádza z práce a kreativity, ale prináša ho (šťastná?) náhoda – povedzme prehistorický geologický vývoj zeme na miestach, kde dnes žijú tie národy. Toto bohatstvo často nie je požehnaním, ale prekliatím, politickým jedom. Upozornil na to už pred pár rokmi vo svojej knižke *Budúcnosť slobody* publicista Fareed Zakaria. Napísal, že bohatstvo prírodných zdrojov brzdí aj politickú modernizáciu, aj ekonomický rast. Vychádzal zo štúdie dvoch harvardských ekonómov – Jeffreyho Sachsa a Andrewa Warnera. Tí porovnali údaje z 97 rozvojových krajín za dve desaťročia (1971 – 1989) a zistili, že prírodné zdroje významne korelovali s ekonomickými zlyhaniami. Hrozný paradox, ale fakt, ktorý je natoľko výrazný, že takmer vylučuje náhodu. Sú, prirodzene, aj výnimky, ako trebárs Nórsko, ktoré však bolo tradičnou a pevnou demokraciou dlho pred objavením svojich nálezísk ropy v Severnom mori. A tiež Čile, Malajzia či Spojené štáty, ale sú to iba analogické výnimky. Podľa Fareeda Zakaria je bohatstvo nezaslúžené prácou prekliatím, lebo bráni vývoju moderných politických inštitúcií, zákonov a byrokracie. Vlády, ktoré majú poklady ukryté v zemi alebo majú iný ľahký zdroj príjmov, ako napríklad Egypt vyberajúci obrovské poplatky za plavbu cez Suezský kanál, alebo dokonca poberajú obrovskú zahraničnú pomoc, to majú ľahké – „easy money“ znamená, že nemusia zdaňovať svojich občanov. Vládcovia môžu financovať svoje vládnutie kompletne zo ziskov z ropy a môžu tie zisky použiť na kúpenie si celého obyvateľstva sociálnymi výhodami, štátnymi zamestnaneckými miestami, rozdávaním pôdy a lukratívnymi kontraktmi. Ich občania sa stávajú pasívnymi prijímateľmi vládnej veľkorysosti, teda neplatia dane – a nemajú nijakú politickú reprezentáciu. Ak vláda zdaňuje svojich obyvateľov, musí im na oplátku poskytnúť protihodnotu – služby, kontrolovateľnosť a transparentné riadenie krajiny a predovšetkým slobody a právo na participáciu na moci prostredníctvom politickej reprezentácie. Pre Zakaria je práve ten recipročný obchod medzi vládou a občanmi – za zdanenie politická reprezentácia (podiel na moci) – to, čo dáva modernému svetu legitimitu.

Z prvej desiatky krajín s najväčšími zásobami ropy má tento druh legitimacy bez výhrad iba jedna – USA. V Rusku i vo Venezuele sa demokratická legitimita čoraz viac rozpušťa v ziskoch z ropy.

.čierny politický jed

Keď sa ropa dostane z ložiska na povrch, putuje do tankerov, potrubí a rafinérií, tam sa mení na pohonné látky, oleje a mazivá, plasty, chemikálie, všetko možné – samé užitočné a potrebné veci. Ale zdá sa tiež, že reaguje so vzduchom, ktorý dýchajú vládovia a politická trieda. Ak tí nemajú filtre, ktoré im vopred nasadila demokratická kontrola moci a systém bŕzd a protiváh v mysliach, ktoré tam zanechal život v slobodnom svete, mení sa ropa na číry jed. Ten jed zobúdzá, spolu s hladom po moci nad vlastným ľudom, aj tie najhoršie geopolitické inštinkty. Pri cenách ropy medzi 10 a 20 dolármi za barel ešte nešlo o otravu, iba o miernu intoxikáciu. Ceny však narástli a spolu s nimi aj toxicita bohatstva z ropy.

Ten čierny jed prebudil v ruskej politickej triede nádej, že bude opäť stáť na čele imperiálnej supervelmoci, a istotu, že môže doma v Rusku zavrieť beztrestne ústa každému, kto by si ich chcel otvoriť nesprávnym spôsobom. Ten čierny jed zobudil starú spupnosť a dodal peniaze na financovanie vojenských ambícií Ruska. Ten čierny jed v Rusku zobudil veľmocenskú aroganciu z čias sovietskeho impéria a pohŕdavé prehliadanie malých národov. Ten čierny jed oživil v ústach Vladimíra Putina a jeho „silovikov“ starý a skoro zabudnutý slovník studenej vojny a chrapúnstvo ofícierov z čias cárskeho samodržavia. Rusko má zásoby ešte na 17 rokov vydierania sveta, výbojnosti a potierania slobôd vlastných občanov. Tí dovedy väčšinou radi na ten hlúpy obchod – plné brucho a falošný pocit veľkosti výmenou za politické slobody – pristúpia (ako ostatne takmer všade na svete).

Vo Venezuele bohatstvo z ropy umožnilo bizarnému komunistickému klaunovi Hugovi Chávezovi podplatiť veľkú časť obyvateľstva sociálnymi programami, inak povedané, rozhadzovaním, ktoré by si krajina inak nemohla dovoliť. Ten čierny jed tiež zobudil v mozgu tohto nevzdelanca velikášstvo, ktoré mu navráva, že by mal byť svetovým hráčom, a že má dosť sily a vplyvu na to, aby sa vyhrážal celému Západu a najmä Spojeným štátom. Je to ten istý čierny jed, ktorý sa premiešal s apokalyptickým islamom a zobudil podobné velikášstvo v duši ďalšieho temného klauna – iránskeho prezidenta Ahmadínedžáda. Je to ten istý čierny jed, ktorý sa mení v Iráne na zbrane pre Hamas, Islamský džihád či Hizballáh, na zbytočné a nebezpečné nukleárne programy a na konferencie popieračov holokaustu. Tí dvaja – Chávez a Ahmadínedžád – majú k sebe blízko. Zaujímavé je, ako ľahko si vládovia intoxikovaní rovnakým ropným jedom nájdu k sebe cestu, i keď by mali byť podľa ideologických kritérií smrteľnými nepriateľmi.

Je to ten istý čierny jed, ktorý, zmutovaný na ropné doláre, zaplavil Európu radikálnym islamom šíreným vyslancami saudského vahábizmu medzi európskymi moslimskými komunitami v desiatkach a stovkách nových mešít vybudovaných za tie saudské ropné doláre v európskych mestách. Je to, mimochodom, ten istý saudský čierny jed, ktorý formou netransparentných tokov peňazí (napríklad cez rôzne charity) živí džihádistické odnože al-Káidy a islamistický teror všade po svete.

Aj Sudán má na juhu krajiny masívne ropné ložiská. Aj v Sudáne sa ropa premenila v hlavách a skutkoch násilných mužov, ktorí vládnu krajine, na čierny jed, ktorý financuje už polstoročie genocídnu vojnu arabského a moslimského severu s kresťanským a animistickým juhom a v posledných rokoch aj na brutálnu genocídu a humanitárnu katastrofu v provincii Darfur. Ani v Nigérii nepriniesla ropa, ktorej má more, samé šťastie a bohatstvo. V časti Nigérie, ktorý sa na chvíľu osamostatnil pod názvom Republika Biafra, zomrelo v roku 1967, napriek snahe o medzinárodnú pomoc, až milión ľudí od hladu. Väčšina ziskov z ropy zmizla v občianskych vojnách a v bezodnej korupcii a väčšina ľudí sa nedožije v Nigérii päťdesiatky.

Jeffrey Sachs a Andrew Warner ukázali na deštruktívny vplyv ropného bohatstva na slobody i samotné životy ľudí v krajinách, ktoré plávajú na rope. Deštruktívnej projekcii tohto vplyvu za hranice krajín, ktoré žijú z ropného biznisu, sa nevenovali a systematická štúdia tohto typu by sa naozaj zišla. Na každý jed sa dá totiž nájsť antidotum, keď je presne objasnená jeho štruktúra. Určite aj na tento. Možno ním budú nové technológie. Isté je, že keď ropa prestane byť politickým jedom, neprestane byť vzácna ani užitočná. Amir Taheri cituje zosnulého iránskeho šacha, ktorý v roku 1970 nazval ropu „ušľachtilým produktom“ a vyhlásil, že je „hanbou a škodou spaľovať ju v autách“. Vtedy stál barel ropy 11 dolárov. Taheri poznamenáva, že v reálnej kúpnej sile je dnešná ropa lacnejšia ako vtedy, ale že je ešte stále hlúpe spaľovať ju všetku v autách – bez ohľadu na to, aké sú jej skutočné rezervy.

.františek Šebej (.týždeň, 21.1.2008)